

Univerzita Palackého v Olomouci

Přírodovědecká fakulta

Katedra rozvojových a environmentálních studií

Zuzana Jeřábková

**SOUČASNÝ STAV A TRENDY INDICKÉ ZAHRANIČNÍ POMOCI
SE ZAMĚŘENÍM NA SUBSAHARSKOU AFRIKU**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Zdeněk Opršal, Ph.D.

Olomouc 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pod vedením Mgr. Zdeňka Opršala, Ph.D., s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce.

Jako autor uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Olomouci, duben 2017

Poděkování

Ráda bych poděkovala Mgr. Zdeňku Opršalovi, Ph.D., za věnovaný čas, trpělivost a cenné rady k vypracování této práce.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Zuzana JEŘÁBKOVÁ**
Osobní číslo: **R14027**
Studijní program: **B1301 Geografie**
Studijní obor: **Mezinárodní rozvojová studia**
Název tématu: **Současný stav a trendy indické zahraniční pomoci se zaměřením na subsaharskou Afriku.**
Zadávající katedra: **Katedra rozvojových studií**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Bakalářská práce se zaměřuje na současný stav a trendy indické zahraniční pomoci. V úvodu práce je rozebrán přístup tradičních donorů a tzv. nových donorů k rozvojové pomoci. Největší důraz je kladen na analýzu indické zahraniční pomoci plynoucí do subsaharské Afriky. Rozebrány jsou historické souvislosti a východiska, současné trendy včetně modalit a geografických i sektorových priorit zahraniční pomoci.

Rozsah grafických prací: **dle potřeby**
Rozsah pracovní zprávy: **10 - 15 tisíc slov**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**
Seznam odborné literatury:

DEBORAH, A., BRÄUTIGAM a Stephen KNACK. Foreign Aid, Institutions, and Governance in SubSaharan Africa. Economic Development and Cultural Change [online]. 2014, 52(2), 255 - 285 [cit. 2016-05-01]. DOI: 10.1086/380592. Dostupné z:
http://www.jstor.org/stable/pdf/10.1086/380592.pdf?_=1462131698320
CHERU, Fantu a Cyril OBI. The rise of China and India in Africa: Challenges, opportunities and critical interventions [online]. Sweden: Zed Books Ltd, 2010 [cit. 2016-05-01]. ISBN 978 1 84813 436 2 hb. Dostupné z:
<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:285922/FULLTEXT01.pdf>
LUCY, Amanda, Mark SCHOEMAN a Catherine Grant MAKOKERA. India - Africa Relations: The role of the private sector. Institute For Security Studies [online]. 2015, (285) [cit. 2016-05-01]. Dostupné z:
<http://www.fahamu.org/resources/Paper285India-Africarelations.pdf>
NOVÁČEK, Pavel (ed.). Rozvojová studia: - vybrané kapitoly. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-3958-7.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Zdeněk Opršal, Ph.D.**
Katedra rozvojových studií

Datum zadání bakalářské práce: **6. května 2016**
Termín odevzdání bakalářské práce: **15. dubna 2017**

prof. RNDr. Ivo Frébort, CSc., Ph.D.
děkan

L.S.

doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 6. května 2016

Abstrakt

Tato bakalářská práce zkoumá současný stav a trendy indické zahraniční pomoci v subsaharské Africe. V úvodu práce jsou rozebrány přístupy tradičních a takzvaných nových donorů s důrazem na fungování Jižního modelu rozvojové spolupráce, do něhož se řadí také Indie. V další části práce je nejprve rozebrána indická zahraniční pomoc v historických souvislostech až po její současnou strukturu a toky pomoci. Následně je proveden stejný rozbor s již konkrétním zaměřením na subsaharskou Afriku. V závěrečné části jsou analyzovány modality indické zahraniční pomoci včetně sektorových priorit. S ohledem na provázané vztahy Indie s Čínou nejen na asijském kontinentu, je v úplném závěru práce provedena komparace obou států v poskytování zahraniční pomoci do subsaharské Afriky.

Klíčová slova

Indie, Afrika, noví donoři, kolonialismus, rozvojová spolupráce, zahraniční pomoc, ITEC, technická pomoc

Abstract

This bachelor thesis examines the current state and trends of the Indian foreign aid allocated to the sub-Saharan Africa. The introduction provides details of the traditional and so-called new donors' approaches focusing on the operation of the South-South Cooperation which includes India as well. The next part opens with a detailed analysis of the Indian foreign aid in its historical context with respect to its current structure and flows. Subsequently the same analysis is made with the particular focus on the sub-Saharan Africa. The final section analyses the Indian foreign aid modalities including sectoral priorities. As the relations of India and China are interconnected not only within Asia, in the very last chapter is made the comparison of India and China in providing foreign aid to the sub-Saharan Africa.

Key words

India, Africa, new donors, colonialism, development cooperation, foreign aid, ITEC, technical assistance

Obsah

Úvod.....	11
Cíle a metody práce.....	13
1. Donoři v rozvojové spolupráci.....	15
1.1. Noví donoři v rozvojové spolupráci.....	15
1.2. Jižní model rozvojové spolupráce.....	17
2. Indická zahraniční pomoc.....	19
2.1. Historické souvislosti v poskytování indické zahraniční pomoci.....	19
2.2. Obecné toky a priority indické zahraniční pomoci.....	21
2.3. Struktura a institucionální zajištění indické zahraniční pomoci.....	22
2.3.1. Vládní Program indické technické a ekonomické spolupráce.....	22
3. Vztahy Indie s Afrikou.....	25
3.1. Historické souvislosti.....	25
3.1.1. Indicko-africký summit v roce 2008.....	27
4. Způsoby poskytování indické zahraniční pomoci do subsaharské Afriky.....	29
4.1. Programy technické pomoci.....	31
4.1.1. Vládní Program indické technické a ekonomické spolupráce v subsaharské Africe	31
4.1.2. Techno-Economic Approach For Africa-India Movement.....	33
4.2. Zvýhodněné úvěry.....	33
4.3. Obchod a investování indických soukromých firem.....	34
5. Analýza konkrétních programů indické zahraniční pomoci v subsaharské Africe.....	36
5.1. Indicko-africký summit z roku 2015 – další plány v poskytování zahraniční pomoci.....	38
6. Komparace indické a čínské zahraniční pomoci.....	40
6.1. Společné znaky při působení obou států na africkém kontinentě.....	42
Závěr.....	45

Seznam grafů a tabulek

Graf 1: Sektorové rozdělení prostředků indického Ministerstva zahraničních věcí v letech 2015-2016.....	24
Graf 2: Způsoby poskytování indické zahraniční pomoci do subsaharské Afriky	29
Tabulka 1: Hlavní příjemci indické technické spolupráce v období 2015-2016	24
Tabulka 2: Poskytování konkrétních programů indické zahraniční pomoci v subsaharské Africe.....	36
Tabulka 3: Porovnání poskytované indické a čínské zahraniční pomoci do subsaharské Afriky	41

Seznam zkratek

ACBF	<i>The African Capacity Building Foundation</i>
APEC	<i>Asia-Pacific Economic Cooperation</i> (Ekonomické seskupení Asie a Tichomoří)
ASEAN	<i>Association of South East Asian Nations</i> (Sdružení národů jihovýchodní Asie)
BRICS	<i>Brazil, Russia, India, China, South Africa</i> (Brazílie, Rusko, Indie, Čína, Jižní Afrika)
CFTC	<i>Commonwealth Fund For Technical Co-operation</i>
DAC	<i>Development Assistance Committee</i> (Výbor pro rozvojovou spolupráci)
DPA	<i>Development Partnership Administration</i>
EXIM Bank	<i>Export-Import Bank of India</i>
FOFAC	<i>Forum on China-Africa Cooperation</i> (Fórum k čínsko-africké spolupráci)
G-NEXID	<i>Global Network of Export-Import Banks and Development Finance Institutions</i>
G77	<i>Group of 77</i> (Volná koalice rozvojových zemí)
HDP	<i>Hrubý domácí produkt</i>
HNP	<i>Hrubý národní produkt</i>
ICCR	<i>Indian Council for Cultural Relations</i>
ITEC	<i>Indian Technical and Economic Cooperation Programme</i> (Program indické technické a ekonomické spolupráce)
LOCs	<i>Lines of Credits</i> (Zvýhodněné úvěry)

NEPAD	<i>New Partnership for Africa's Development</i>
OECD	<i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i> (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj)
ONGC	<i>Oil and Natural Gas Corporation Limited</i>
OSN	Organizace spojených národů
SAARC	<i>South Asian Association for Regional Cooperation</i> (Jihoasijské sdružení pro regionální spolupráci)
SCAAP	<i>Special Commonwealth African Assistance Programme</i>
SCOP	<i>Shanghai Cooperation Organisation</i>
TEAM-9	<i>Techno-Economic Approach for Africa-India Movement</i>
USD	Americký dolar
WTO	<i>World Trade Organization</i> (Světová obchodní organizace)

Úvod

Indie byla donedávna vnímána pouze jako příjemce rozvojové pomoci. I přes to, že stále zůstává významným příjemcem zahraniční pomoci, od konference v indonésském Bandungu v roce 1955, která je považována za počátek spolupráce zemí globálního Jihu, se její postavení v mezinárodním rozvoji začalo výrazně měnit. První významnou událostí při transformaci vnímání Indie ne pouze jako příjemce, ale i jako dárce zahraniční pomoci, bylo založení vládního Programu indické technické a ekonomické spolupráce v roce 1964, který koordinoval programy zaměřené na vzdělávání a technickou pomoc v rozvojových zemích. Prostřednictvím těchto programů si Indie začala upevňovat moc v mezinárodním prostředí. Dalším významným zahraničně-politickým milníkem byly jaderné testy uskutečněné v roce 1998, v důsledku kterých několik zemí pozastavilo či snížilo poskytování zahraniční pomoci Indii. Jako zlomový se ukázal rok 2003, kdy Indie splatila dluh svým věřitelům. Ve stejném roce Indie představila novou politiku obsahující odmítnutí vázané pomoci a zároveň pozastavila příjem zahraniční pomoci od 22 států. V roce 2004 Indie opět demonstrovala, že již není pouze příjemcem zahraniční pomoci, ale rovněž významný dárce, když odpustila dluh sedmi nejvíce zadluženým státům světa a zároveň ve stejném roce odmítla přijmout zahraniční pomoc po následcích vlny tsunami, následované o rok později opětovným odmítnutím pomoci při zemětřesení v Kašmíru.

Indie v současné době svoji zahraniční pomoc směřuje především do dvou hlavních oblastí. První oblastí jsou země v blízkém sousedství (konkrétně Srí Lanka, Bhútán, Nepál a Afghánistán). Druhou oblastí jsou rozvojové země především v Africe. I přes to, že větší množství indické zahraniční pomoci je stále poskytováno do zemí v její blízkosti, v posledních letech začíná Indie svoji zahraniční pomoc více soustředit i na africký kontinent. Indie zde vidí nevyužitý potenciál téměř ve všech hospodářských i sociálních sektorech, od průmyslu přes zemědělství, školství, zdravotnictví až po vědu a výzkum. Všechny tyto sektory jsou díky velkému množství programů zahrnujících různé modalitely poskytování zahraniční pomoci ze strany Indie podporovány. Kromě poskytování indické zahraniční pomoci podporující rozvoj na tomto kontinentu, spatřuje Indie v Africe významného obchodního partnera a zároveň odbytíště pro široké spektrum svých produktů.

Vzájemné vztahy si Indie s Afrikou upevňuje na základě rovnocenné spolupráce, kdy se nesnaží vystupovat jako nadřazený subjekt. Naopak si zakládá na vzájemném porozumění, klade důraz na společné dialogy a důvěru. I díky provázaným historickým vztahům od dob kolonialismu vnímají africké státy Indii jako rovnocenného partnera a jsou nakloněny pro vzájemnou spolupráci, jak obchodní nebo rozvojovou spolupráci, tak i pro spolupráci založenou na propojení kulturních vztahů a upevnění společných hodnot. Tento oboustranný rovnocenný přístup je jedním z hlavních důvodů, proč se vzájemná spolupráce Indie s Afrikou každým rokem zvyšuje.

Dlouholeté soupeření Indie s Čínou se díky současnému trendu působení nově se vynořujících dárců v Africe začíná ve větší míře odrážet také v poskytování zahraniční pomoci obou těchto zemí do subsaharské Afriky. Prostřednictvím poskytování zahraniční pomoci na africký kontinent si obě země snaží upevnit svoji pozici v mezinárodním prostředí a zároveň tím usilují o otevření nových trhů i o přístup k nerostným surovinám. I přes to, že poskytování zahraniční pomoci obou zemí Indie a Číny do subsaharské Afriky vykazuje některé odlišnosti, lze identifikovat rovněž mnoho společných znaků při působení obou zemí v tomto regionu.

Cíle a metody práce

Tato bakalářská práce se zaměřuje na současný stav a trendy indické zahraniční pomoci v subsaharské Africe. Hlavním cílem práce je analýza působení Indie v oblasti zahraniční pomoci na africkém kontinentě (s důrazem na region subsaharské Afriky). V rámci práce byly stanoveny následující výzkumné otázky:

- Do kterých sektorů směřuje převážná část indické zahraniční pomoci v subsaharské Africe a čím je motivován výběr sektorů?
- Prostřednictvím jakých modalit je indická zahraniční pomoc poskytována a jaký je motiv selekce těchto modalit?
- Jaké jsou celkové motivace Indie pro působení na africkém kontinentu?

Pro naplnění stanovených cílů je práce strukturována do několika navazujících kapitol.

V úvodu práce je rozebrán a komparován přístup tradičních a nových donorů k rozvojové spolupráci, následně jsou diskutovány výhody a nevýhody přístupů obou typů donorů, přičemž hlavní důraz je kladen na takzvaný Jižní model rozvojové spolupráce (do něhož spadá i Indie).

Druhá kapitola se zabývá obecnou charakteristikou a historickým vývojem systému indické zahraniční pomoci. Důraz je kladen na analýzu struktury indické zahraniční pomoci, identifikaci priorit a reálných toků pomoci.

Ve třetí kapitole jsou analyzovány historické vztahy Indie s Afrikou od dob kolonialismu až po současnost. Tato část pomáhá objasnit historické souvislosti recentního působení Indie na africkém kontinentě.

Ve čtvrté kapitole jsou analyzovány způsoby poskytování indické zahraniční pomoci do subsaharské Afriky a v páté kapitole je provedena závěrečná analýza konkrétních programů indické zahraniční pomoci v subsaharské Africe včetně sektorového zaměření a modalit poskytované pomoci.

Poslední kapitola postihuje dlouhodobé soupeření Indie s Čínou v Africe na poli zahraniční pomoci. Jsou rozebrány rozdíly, ale i společné znaky při působení obou států na africkém kontinentě.

Vzhledem k charakteru práce byla zvolena rešeršně-kompilační metoda. Rešerše je založena na sběru relevantních dat a informací z knižních publikací, odborných článků prostřednictvím databáze elektronických informačních zdrojů, relevantních zpráv mezinárodních organizací (Světové banky a dalších) a zdrojů publikovaných indickými vládními úřady (zejména Ministerstvem zahraničních věcí Indie). Získané informace byly následně analyzovány a syntetizovány tak, aby poskytly dobrý argumentační základ pro zodpovězení definovaných výzkumných otázek. Pro zvýšení informační hodnoty práce byly autorkou zkonstruovány grafy a tabulky v tabulkovém procesoru MS Excel.

Významným omezením při zpracování práce se ukázala problematická dostupnost a kvalita dat o indické zahraniční pomoci. Důvody spočívají v neexistenci centralizované agentury zodpovídající za indickou zahraniční pomoc a ve faktu, že Indie neposkytuje informace o své zahraniční pomoci do statistických databází OECD (OECD Statistics). Proto bylo při získávání konkrétních dat o indické pomoci poskytované do zahraničí nutné opírat se o odborné články. I zde se však objevila omezení v podobě nedostatku aktuálních dat a faktu, že většina odborné literatury je zaměřena spíše na přímé zahraniční investice nežli na zahraniční pomoc ze strany Indie. Praktická neexistence informací vztažených k jednotlivým zemím subsaharské Afriky znemožnila zamýšlenou prostorovou analýzu alokací indické zahraniční pomoci pomocí GIS.

1. Donoři v rozvojové spolupráci

V rámci rozvojové spolupráce můžeme dárcce pomoci rozdělit do dvou skupin. První skupinu tvoří tradiční donoři, ke kterým se řadí hospodářsky vyspělé státy světa sdružené ve Výboru pro rozvojovou pomoc Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (DAC OECD). Druhou skupinou jsou rozvojové a tranzitivní země poskytující zahraniční pomoc, kteří bývají nazýváni jako noví nebo také vynořující se donoři. Počátky spolupráce rozvojových zemí v oblasti mezinárodního rozvoje (takzvané South-South Cooperation) se datují do roku 1955, kdy proběhla konference v Bandungu, na níž se sešlo 29 afrických a asijských států (Walz a Ramachandran, 2010). Z hlediska zaměření této práce je pozornost věnována skupině tzv. Jižních donorů (ke kterým je Indie řazena).

1.1. Noví donoři v rozvojové spolupráci

Vzájemná spolupráce Jižních donorů vykazuje období rozvoje i úpadku. Období dynamického rozvoje spadá do 60. a 70. let 20. století. Poté v 80. letech nastal úpadek, který byl zapříčiněn hospodářskými problémy (vysokým zadlužením a inflací) mnoha zemí globálního Jihu. Jejich pozornost se obrátila k vyřešení vnitřních problémů, a proto došlo k omezení vzájemné spolupráce (Walz a Ramachandran, 2010). Ve zmíněném období se posílila dominance dárcovských zemí OECD, které v 90. letech 20. století reprezentovaly 95 % veškeré mezinárodní pomoci (Walz a Ramachandran, 2010). Na přelomu století se zejména díky rychlému ekonomickému růstu některých zemí Třetího světa (Brazílie, Indie, Čína) začali Jižní donoři znovu silně prosazovat v oblasti rozvojové spolupráce. Tyto regionální mocnosti usilovaly o zvýšení svého vlivu v okolních zemích i na mezinárodním poli. V současné době se odhady celkového objemu zahraniční pomoci donorů, kteří nejsou členy Výboru pro rozvojovou pomoc, pohybují v rozmezí 11 až 41,7 miliardy dolarů ročně. Tento objem odpovídá osmi až třiceti jedněm procentům celkového objemu rozvojové pomoci ze strany DAC (Walz a Ramachandran, 2010).

Relativně heterogenní skupinu nových dárců není smysluplné analyzovat jako celek, proto někteří autoři rozlišili několik samostatných podskupin na základě rozdílných názorů a představ na podobu rozvojové spolupráce. Manning (2006) takto rozlišuje čtyři skupiny. První, do které patří země OECD, které nejsou členy DAC.¹ Ve druhé skupině vyčlenil země

---

¹ Např. Mexiko, Korea, Turecko

Evropské unie, které nejsou v OECD.² Třetí skupinu tvoří Blízký východ³ a čtvrtou skupinu všechny zbylé státy, jež nespádají do žádné z předchozích kategorií.⁴ Mezi nejběžnější dělení patří klasifikace autorů Zimmermann a Smith (2011) či Walz a Ramachandran (2010), kteří rozlišují nové donory podle takzvaných modelů rozvojové spolupráce. Shodují se na třech základních modelech - DAC modelu⁵, Arabského modelu a Jižního modelu. Indie společně s Čínou, Brazílií, Jihoafrickou republikou a dříve i Venezuelou patří podle autorů Walz a Ramachandran (2010) do tzv. „Jižního modelu“ rozvojové spolupráce.

Zahraniční pomoc tradičních a nových donorů (zvláště pak tzv. Jižního modelu) vykazuje řadu odlišností. Rozvojová pomoc tradičních donorů má spíše vertikální charakter, s výraznější mocenskou diferenciací dárce pomoci a příjemce pomoci. Kromě finanční pomoci se tradiční donoři orientují na předávání odborných znalostí a know-how. Zaměřují se na poskytování pomoci do sociálního sektoru, především do zdravotnictví a vzdělávání, a větší důraz kladou na cíl omezování chudoby (Walz a Ramachandran, 2010).

Naopak u nových donorů se svým charakterem jedná o tzv. vzájemně prospěšnou pomoc. Podle Walz a Ramachandran (2010) označují tuto pomoc jako horizontální, kdy není tak výrazný mocenský rozdíl mezi poskytovatelem a příjemcem. Tento typ spolupráce se mnohdy prolíná vzájemným obchodem a investicemi. Noví donoři zastávají princip nevměšování se, který patří mezi stěžejní principy pro jejich vzájemnou spolupráci. Tento klíčový princip má své kořeny na konferenci v Bandungu, kde se ustanovily základní pravidla, která byla ovlivněna zkušeností s kolonialismem a ekonomickými sankcemi ze strany ekonomicky vyspělých států Západu. Uplatňování principu nevměšování se v praxi znamená, že si noví donoři nekladou politické podmínky pro poskytování pomoci. Tímto se odlišují od tradičních donorů a mezinárodních finančních institucí, které svoji pomoc poměrně běžně podmiňovaly politickými a ekonomickými reformami. I přes to, že země DAC částečně ustoupily od přímé podmíněnosti politickými a ekonomickými změnami, nadále vyžadují dodržování pracovních a environmentálních standardů při implementaci jimi podporovaných projektů. Naopak mnozí noví donoři mají míru kondicionality své pomoci poměrně nízkou, což umožňuje snazší a rychlejší čerpání jejich pomoci (Walz a Ramachandran, 2010).

---

² Postkomunistické země střední a východní Evropy

³ Saudská Arábie, Kuvajt, Spojené arabské emiráty

⁴ Čína, Indie, Brazílie, Izrael, Jižní Afrika, Malajsie, Thajsko

⁵ Česká republika, Slovensko, Maďarsko, Polsko, Island, Izrael, Turecko

1.2. Jižní model rozvojové spolupráce

Vzhledem k tématu práce jsou konkrétněji rozebráni Jižní donoři. Jižní donoři svoji pomoc zaměřují spíše na projektovou podporu než na obecnou rozpočtovou podporu a směřují ji do výrobních sektorů a infrastruktury (Paulo a Reisen, 2010). Mimo to se soustředí na podporu technické spolupráce a vzdělávání. Již v začátcích byla pomoc cílena na technickou spolupráci (formou předávání know-how v oblasti rozvoje) a na malé regionální projekty zaměřené na zkvalitňování infrastruktury (Agrawal a Delhi, 2007).

Walz a Ramachandran (2010) tvrdí, že zahraniční pomoc Jižních donorů je především nástroj k zvýšení moci na regionální i mezinárodní úrovni. Rozvojovou spolupráci je proto možné vnímat jako nástroj pro posílení své pozice na půdě Organizace spojených národů. Obzvláště pak Čína, Indie, Brazílie a Jižní Afrika jsou stále více viděni mezinárodní komunitou jako státy reprezentující jejich kontinenty. Snaží se takto vystupovat již od dob založení G77 a Hnutí nezúčastněných, které vznikly jako platforma vymezující se proti bipolárnímu světu v období Studené války.

Dreher et al. (2011) připomínají, že noví donoři čelí kritice související s prosazováním vlastních politických a obchodních zájmů. Kritizují skutečnost, že Jižní donoři používají zahraniční pomoc jako nástroj k podpoře exportu vlastního zboží a snaží se tak získat přístup k nerostným surovinám. Tito autoři také dodávají, že země DAC se obávají poskytování pomoci do některých zkorumpovaných a nedemokratických států Afriky ze strany některých nových donorů. Tato praxe by mohla ohrozit snahy tradičních dárců zlepšit prostřednictvím rozvojové pomoci nejen ekonomickou, ale také politickou situaci v některých rozvojových státech.⁶ Podle Drehera et al. (2011) představuje výhodou nových donorů fakt, že sami byli donedávna významní příjemci pomoci. Díky tomu mohou lépe porozumět potřebám příjemců a samotní příjemci tak mohou být více nakloněni přijímání rad ze strany nových dárců.

Závažným omezením z hlediska snahy o analýzu zahraniční pomoci Jižních donorů představuje skutečnost, že odpovědnost za její management na straně dárců je mnohdy roztržštěná a nepřehledná. Tento fakt má za následek obtíže při měření a vykazování zahraniční pomoci. Navíc Indie, Brazílie a Čína data o své zahraniční pomoci záměrně neposkytují do statistických databází OECD DAC (Dreher et al., 2011). Konečně v důsledku absence standardů pro vykazování pomoci je obtížné rozhodnout, zda dané toky prostředků

---

⁶ Např. dodržování pracovních a ekologických norem stanovených OECD (Walz a Ramachandran, 2010).

je vůbec možné považovat za rozvojovou pomoc. Například Indie a Čína zahrnuje rozvojovou spolupráci do širšího balíčku hospodářské spolupráce. (Paulo a Reisen, 2010).

2. Indická zahraniční pomoc

2.1. Historické souvislosti v poskytování indické zahraniční pomoci

Jedním z nejvýznamnějších dárců tzv. Jižního modelu rozvojové spolupráce je Indie. V počátcích poskytování své zahraniční pomoci, které spadají do 50. let 20. století, se Indie zaměřila na malé regionální projekty realizované především v okolních státech (Bijoy, 2010). V roce 1964 byl založen vládní Program indické technické a ekonomické spolupráce (ITEC), který koordinoval programy zaměřené na vzdělávání a technickou pomoc v rozvojových zemích (Walz a Ramachandran, 2010). Za povšimnutí stojí fakt, že Indie realizovala svůj program technické pomoci v době, kdy sama patřila mezi největší příjemce rozvojové pomoci ze strany ekonomicky vyspělých zemí (Bijoy, 2010).

Indie zřídila své programy zahraniční pomoci jako prostředek pro upevnění své mocenské pozice. Díky posílení svého působení na mezinárodním poli se Indie stala jedním z aspirantů na získání místa v Radě bezpečnosti OSN (Bijoy, 2010). Po skončení Studené války v Indii došlo k výraznému ekonomickému růstu a zvýšení sebevědomí země. Indie se stává významným hráčem ve skupině států G77, ale také v institucích OSN, ve Světové obchodní organizaci a Mezinárodním měnovém fondu (Bijoy, 2010). Dalším výrazným zahraničně-politickým momentem byly jaderné testy uskutečněné v roce 1998. Tyto testy na jednu stranu zařadily Indii po boku jaderných velmocí, na druhou stranu však v důsledku jaderných testů v roce 1998 několik zemí (například Dánsko, Kanada, Švédsko, Austrálie, Německo, Spojené státy nebo Japonsko) pozastavilo či snížilo svou rozvojovou pomoc Indii (Bijoy, 2010). V roce 2003 se Indie stala věřitelem Mezinárodního měnového fondu a začala přispívat do Světového potravinového programu (Bijoy, 2010).

Rok 2003 se ukázal jako zlomový v poskytování indické zahraniční pomoci. Země splatila dluh ve výši 1,6 miliardy amerických dolarů, které dlužila svým věřitelům (Sinha, 2010). Představila svoji novou politiku vůči zahraničním donorům, která zahrnovala odmítnutí přijímání vázané pomoci (Sinha, 2010). Ve snaze zabránit fragmentaci pomoci byl také omezen počet zemí, od kterých Indie nadále přijímá rozvojovou pomoc. Celkově Indie pozastavila přijímání pomoci od 22 států (McCormick, 2008), oficiální pomoc na programovém základě tak do Indie plyne pouze z Velké Británie, Spojených států amerických, Ruska, Německa, Japonska a také z institucí Evropské unie. Pomoc ostatních

dárců včetně Francie, Itálie a Kanady je směřována přes nevládní organizace a multilaterální instituce (Agrawal a Delhi, 2007). McCormick (2008) zdůrazňuje, že to byl významný krok k posílení nezávislosti Indie na zahraničních dárcích a ke zlepšení schopností rozhodovat o svých záležitostech samostatně. Mezi lety 2003 a 2004 se vláda Indie rozhodla pod záštitou Ministerstva financí založit Indickou rozvojovou iniciativu (IDI), jejímž cílem je prosazovat ekonomické zájmy v zahraničí (Bijoy, 2010).

Mezi další události, v rámci kterých Indie demonstrovala okolnímu světu, že se nepovažuje pouze za příjemce, ale také za dárce zahraniční pomoci, bylo v roce 2004 odpuštění dluhu ve výši 24 milionů dolarů sedmi nejvíce zadluženým státům světa⁷ (Bijoy, 2010) nebo odmítnutí zahraniční pomoci při tsunami v roce 2004 či při zemětřesení v Kašmíru v roce 2005. Naopak Indie poslala pomoc na Srí Lanku, Maledivy a do Indonésie (Agrawal a Delhi, 2007).

V současné době patří Indie k jednomu z největších přispěvatelů do různých mezinárodních rozvojových iniciativ, jmenovitě CFTC (Commonwealth Fund For Technical Co-operation), SAARC Development Fund, Demokratického fondu OSN a SOUTH-SOUTH Development Cooperation Fund. Stala se členem Světové obchodní organizace (WTO), Sdružení národů jihovýchodní Asie (ASEAN), Ekonomického seskupení Asie a Tichomoří (APEC) a také Šanghajské organizace pro spolupráci (SCO) a je jedním ze spoluzakladatelů G-NEXID (Global Network of Export-Import Banks and Development Finance Institutions) (Bijoy, 2010).⁸ Všechny tyto aktivity pomáhají Indii v prohloubení vzájemných vazeb v různých oblastech mezinárodní spolupráce. Upevňuje si tím rostoucí vliv na mezinárodní úrovni a nadále posiluje svou pozici pro získání místa v Radě bezpečnosti OSN.

Zároveň by však neměl být opomenut fakt, že i přes to, že má Indie podle HPD v žebříčku Světové banky (World Bank, 2015) sedmou největší ekonomiku na světě a její vliv v mezinárodním společenství stoupá, stále má 21,2 % populace⁹ pod absolutní hranicí chudoby (DataBank, 2017), což znamená, že více než 250 milionů obyvatel žije s méně než 1,90 USD na den. Země se potýká s řadou sociálních problémů, kterými jsou například

---

⁷ Mosambik, Tanzanie, Zambie, Guyana, Nikaragua, Ghana a Uganda (Sinha, 2010).

⁸ V rámci společné iniciativy Export-Import Bank of India a Konference OSN o obchodu a rozvoji byla 13. března roku 2006 v Ženevě zahájena tzv. Global Network of Export-Import Banks and Development Finance Institutions s cílem posílit bilaterální a multilaterální spolupráci mezi svými členy napomáhající ke zvýšení obchodu a investičních toků mezi zeměmi Jihu (G-NEXID, 2017).

⁹ Data z Poverty and Equity Database Světové banky vztažená k roku 2011. Aktuálnější data nejsou v databázi k dispozici.

slumy na předměstí řady indických měst, ve kterých žije podle odhadů 24 % obyvatel¹⁰ (přes 310 milionů obyvatel) (World Bank, 2017a) v mnohdy nevyhovujících hygienických podmínkách. Ekonomický růst přinesl prosperitu, která však není sdílána stejnoměrně – podle údajů Světové banky se úroveň příjmové nerovnosti vyjádřené jako Gini koeficient v roce 2011 rovná hodnotě 0,35 (World Bank, 2017b).¹¹ Konečně Indie zůstává významným příjemcem oficiální rozvojové pomoci, která v roce 2015 dosáhla hodnoty 2,4 miliard amerických dolarů (OECD.Stat, 2017).

2.2. Obecné toky a priority indické zahraniční pomoci

Indická zahraniční pomoc směřuje především do dvou prioritních oblastí. První oblastí jsou státy v blízkém sousedství, zejména Bhútán, Nepál, Afghánistán a Srí Lanka, druhou oblastí jsou rozvojové státy především v Africe. V důsledku snažení Indie si upevnit svoji moc na kontinentu i na mezinárodním poli, začala svoji rozvojovou pomoc rozšiřovat i do ostatních států mimo jižní Asii a Afriku. Mezi relativně nové příjemce patří Tádžikistán, Myanmar, Vietnam a Kambodža (Agrawal a Delhi, 2007).

Podle výroční zprávy Ministerstva zahraničních věcí za rok 2015-2016 Indie rozlišuje dva pilíře své zahraniční pomoci. Prvním pilířem je vzájemně prospěšná spolupráce. Jedná se zejména o pomoc poskytovanou do sousedních států, která je soustředěna na sektory vzdělávání, zdravotnictví a infrastruktury. Pomoc směřovaná do projektů v infrastruktuře je cílena tak, aby měly tyto projekty pro Indii dlouhodobý význam. Příkladem může být budování vodních elektráren v Bhútánu.

Druhým pilířem je rozvojová pomoc poskytována africkým zemím na základě priorit stanovených partnerem. Tato pomoc má nejčastěji podobu odborných školení státních úředníků a manažerů pracujících ve státních podnicích a vládou řízených institucích jako jsou nemocnice, vzdělávací instituce či dopravní podniky vlastněné státem (např. železnice) (Agrawal a Delhi, 2007). Z obou způsobů poskytování pomoci vyplývá, že indická zahraniční pomoc je soustředěna pouze do veřejného sektoru.

---

¹⁰ Data se vztahují k roku 2014. Aktuální data Světová banka neuvádí.

¹¹ Giniho Index (v tomto případě 35 %) měří, do jaké míry se rozdělení příjmů mezi jednotlivce nebo domácnosti odchyluje od dokonale rovnoměrného rozložení. V případě Indie jsou v databázi Světové banky nejaktuálnější data pouze z roku 2011.

2.3. Struktura a institucionální zajištění indické zahraniční pomoci

Klíčovou institucí pro indickou zahraniční spolupráci je Ministerstvo zahraničních věcí, které je přímo zodpovědné za pomoc směřovanou do Bhútánu, Nepálu, Afghánistánu a na Srí Lanku (Agrawal a Delhi, 2007). Dále pod Ministerstvem zahraničních věcí Indie vznikl autonomní institut Výzkumu a informačních systémů pro rozvojové země (RIS), který se specializuje na otázky mezinárodního ekonomického vývoje se zaměřením na obchod, investice a technologie. Zaměřuje se rovněž na podporu spolupráce rozvojových zemí (South-South Cooperation) (Delhi, 2016). Samostatnou agenturou zodpovědnou za management rozvojové spolupráce Indie nedisponuje.

V důsledku rozvoje indické zahraniční pomoci byla v lednu v roce 2012 v rámci Ministerstva zahraničních věcí založena instituce s názvem Development Partnership Administration (DPA), která má za cíl zjednodušit a zlepšit management indické zahraniční pomoci (MEA, 2017). Děje se tak pomocí zvyšování kapacity programů ITEC, zvýhodněným úvěrům (Lines of Credits) a grantovým asistenčním projektům pomoci (Grant Assistance Projects). Zvýhodněné úvěry jsou vedle programu ITEC jedním z nejdůležitějších nástrojů indické rozvojové spolupráce. Jsou směřovány do nejméně rozvinutých zemí světa, především do Afriky, Asie a Latinské Ameriky, a jsou také primárně zaměřeny na bilaterální spolupráci. Vláda nabízí půjčky za zvýhodněných podmínek a umožňuje těmto zemím půjčovat si zboží a služby z Indie. Dále umožňují realizaci projektů zaměřených na rozvoj infrastruktury a budování kapacit dle priorit dané země. Projekty na bázi grantů se zaměřují spíše na státy blízkého sousedství (Srí Lanka, Bangladéš, Afghánistán, Nepál a Myanmar), kde pomáhají financovat projekty v oblasti školství, zdravotnictví, zemědělství či projekty směřované do infrastruktury (Roche, 2012).

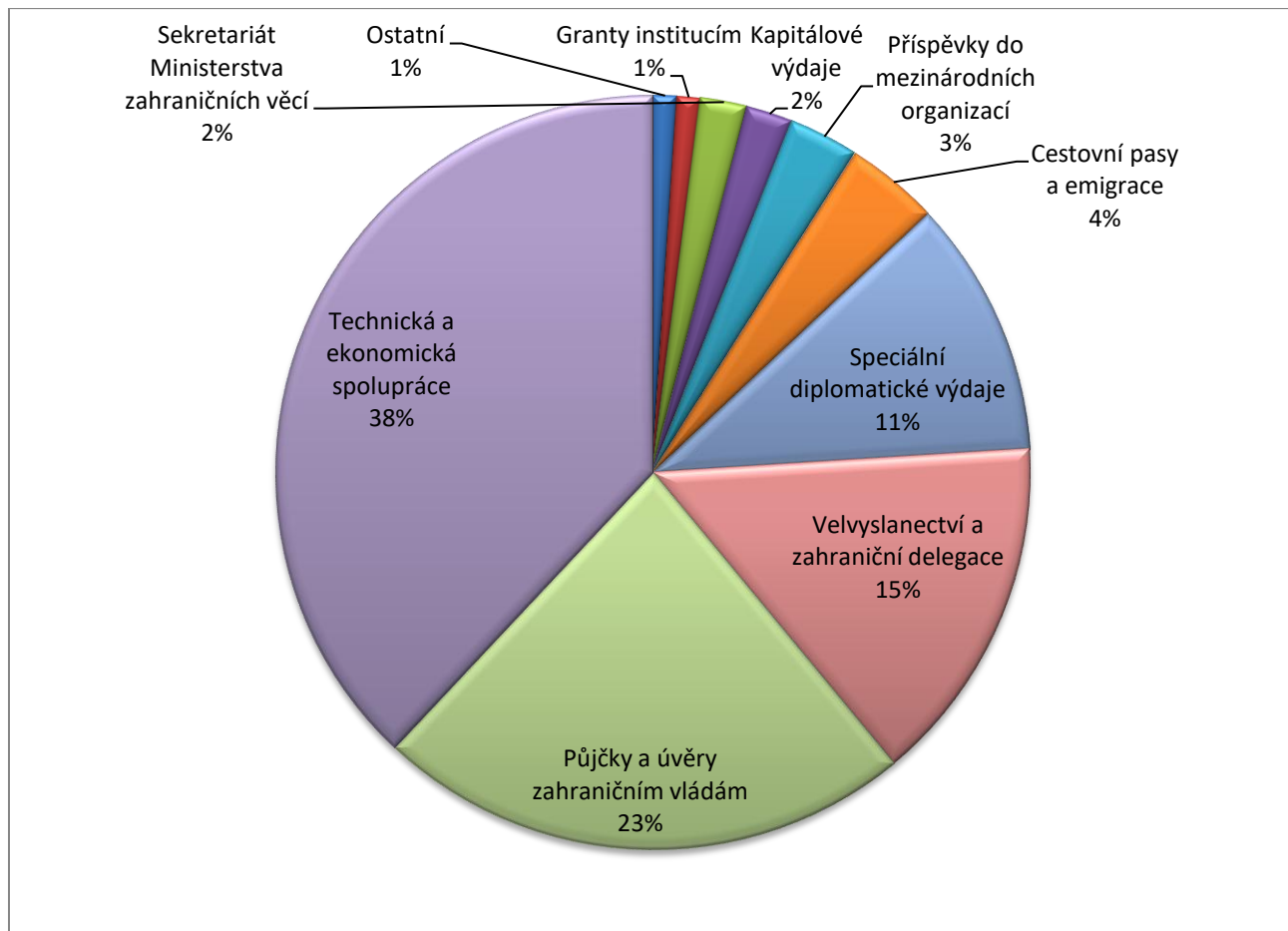
2.3.1. Vládní Program indické technické a ekonomické spolupráce

Díky velmi vysoké úrovni vzdělávání a vyspělým technologiím, nabízí Indie svoji zahraniční pomoc prostřednictvím edukačních programů a expertních školení. Hlavním prostředkem pro poskytování tohoto druhu zahraniční pomoci je vládní Program indické technické a ekonomické spolupráce (ITEC), skrze který Indie každoročně poskytuje zahraniční pomoc v hodnotě okolo deseti miliónů dolarů (Kragelund, 2010). Spolu se Special Commonwealth African Assistance Program (SCAAP) poskytují technickou pomoc do zemí

v Asii, východní Evropě, Africe a Latinské Americe (Agrawal a Delhi, 2007). Program ITEC vznikl v roce 1964 pod záštitou Ministerstva zahraničních věcí Indie jako bilaterální program usilující o upevnění ekonomických vazeb mezi Indií a partnerskými zeměmi. Technická a ekonomická spolupráce byla považována za jeden ze základních prvků zahraniční politiky. Pod programy ITEC a SCAAP spadá v současné době 161 zemí z Asie, Afriky, Evropy, Latinské Ameriky, Karibiku i malých ostrovních států Pacifiku. ITEC program zprostředkovává vojenská i civilní školení zejména v technických oborech, dále projekty a aktivity zaměřené na studie proveditelnosti a konzultační služby (konzultace indických expertů). Mohou mít také formu studijních cest, podpory technického vybavení či podpory pro zmírnění následků katastrof (ITEC, 2017).

Z celkového rozpočtu indického Ministerstva zahraničních věcí pro rok 2015-2016 směřovala většina prostředků (38 %) na výše zmíněnou technickou a ekonomickou spolupráci s ostatními státy (Graf 1, str. 24). Z Tabulky 1 (str. 24) lze následně vyčíst, že převážná část finančních prostředků plyne do okolních států, přičemž jednoznačně nejvýznamnějším příjemcem indické pomoci byl Bhútán, následovaný Afghánistánem, Srí Lankou, Nepálem, Myanmarem a Bangladéšem. Na africké státy připadly ve sledovaném období přibližně tři miliony USD.

Graf 1: Sektorové rozdělení prostředků indického Ministerstva zahraničních věcí v letech 2015-2016

Zdroj: MEA, 2016. Annual Report 2015-16. Přepočováno autorkou.

Tabulka 1: Hlavní příjemci indické technické spolupráce v období 2015-2016

Rozpočet pro technickou spolupráci	Stát/region	Objem zahraniční pomoci (v mil. USD)
1	Bhútán	45,5
2	Afghánistán	10,5
3	Srí Lanka	7,8
4	Nepál	6,5
5	Myanmar	4,2
6	Bangladéš	3,9
7	Afrika	3,1

Zdroj: MEA, 2016. Annual Report 2015-16. Přepočováno autorkou.

3. Vztahy Indie s Afrikou

3.1. Historické souvislosti

Jak zmiňuje Naidu (2010) i Grant Makorera et al. (2015) Indie a Afrika mají dlouhodobé historické vztahy. Od roku 1600 začala v Indii postupná kolonizace Britskou Východoindickou společností, která byla završena v roce 1858 vznikem Britské Indie (Grant Makorera et al., 2015). Právě z období kolonialismu, kdy Indie pod nadvládou Británie obchodovala s Afrikou, se mohou datovat počátky indicko-afriických vztahů. Kvůli negativním koloniálním zkušenostem s nadvládou Velké Británie se Indie po získání nezávislosti v roce 1947 sama začala stavět do role státu bojujícího proti kolonialismu a rasismu (Grant Makorera et al., 2015). V důsledku toho Indie na půdě OSN podpořila mnoho rezolucí odsuzujících rasismus, kolonialismus a apartheid (Bhattacharya, 2010). Díky tomuto postoji Indie významně podpořila vznik Hnutí nezúčastněných při konferenci v Bandungu v roce 1955. Konference v Bandungu byla jednou z průlomových událostí, na níž se upevnily vztahy mezi Indií a Afrikou. Ustanovily se zde principy spolupráce Jižních donorů (dodržování státní suverenity, nevměšování se, vzájemný prospěch a rovnost), které silně ovlivnily principy indické zahraniční spolupráce v Africe. Výraznou postavou při zakládání Hnutí nezúčastněných byl indický premiér Džaváharlál Nehru¹², jehož odkaz je v indické zahraniční politice stále patrný (Bhattacharya, 2010). Afrika hrála důležitou roli v jeho představě o vytvoření nového mezinárodního řádu (Cheru a Obi, 2010). Indie tak i díky společné koloniální minulosti vnímá historické vztahy s Afrikou jako velmi provázané (Záhořík, 2010). Jedním z hlavních důsledků společné koloniální minulosti, který se odráží i do současných vztahů Indie s Afrikou, je usazení mnoha Indů na africkém kontinentu (Bhattacharya, 2010). V současné době nejvíce obyvatel indického původu žije podél východního pobřeží Afriky, především v Keni, v Tanzanii, na Mauriciu¹³ a v Jižní Africe (Bijoy, 2010).

Po získání nezávislosti v roce 1960 většina afrických zemí zaznamenala období ekonomického růstu. Období relativní prosperity přerušila ropná krize v polovině 70. let 20. století. V důsledku ropné krize začal od roku 1980 ekonomický růst zpomalovat a upadat (World Bank, 2017c). Jak uvádí McCormick (2008), k poklesu ekonomického růstu se přidaly

---

¹²1. indický ministerský předseda ve funkci od roku 1947 do roku 1964.

¹³Na Mauriciu tvoří 68 % populace obyvatelstvo indického původu (Bijoy, 2010).

i další problémy. Sucho, přetrvávající konflikty a špatné řízení země, které způsobily další zhoršení ekonomických a sociálních podmínek. V důsledku výše uvedených problémů afrických zemí, a také díky zlepšení životní úrovně v Asii, se tzv. noví donoři (včetně Indie) rozhodli svoji pozornost nasměřovat právě na africký kontinent (McCormick, 2008). V roce 1990 provedla indická vláda ekonomickou reformu, která mimo jiné otevřela zemi zahraničním investicím a posílila zahraniční ekonomickou diplomacii Indie (Cheru a Obi, 2010). Grant Makorera et al. (2015) dodávají, že v rámci reformy své politiky v roce 1990 se Indie snažila dosáhnout tří významných cílů.

Prvním cílem bylo hledání nových trhů, kde by se Indie jakožto obchodní partner mohla angažovat. Mezi perspektivní trhy patřily také země subsaharské Afriky. Prvními exportovanými produkty na tento kontinent byly manufakturní výrobky, farmaceutické produkty (jejichž význam se nadále zvyšuje) a informační a komunikační technologie, které se staly součástí indické zahraniční spolupráce v Africe.

V důsledku vzrůstajícího počtu obyvatel se druhým cílem Indie stala snaha posílit svou energetickou bezpečnost v plynovém a ropném sektoru. I proto se získávání energetických surovin stalo dominantním cílem indické ekonomické diplomacie.

Třetím důvodem, proč se Indie začala zaměřovat na Afriku, je snaha zapůsobit na významné mezinárodní instituce (jmenovitě Mezinárodní měnový fond, Světová banka a především Rada bezpečnosti OSN). Prostřednictvím poskytování zahraniční pomoci Africe chce být Indie při mezinárodních jednáních vnímána jako významný aktér. Bhattacharya (2010) navíc dodává, že snaha o intenzivnější vybudování vzájemného oboustranně prospěšného partnerství s Afrikou je jeden z nástrojů, jak získat spojence a partnery pro posílení indického vlivu v OSN, Světové obchodní organizaci (WTO) a dalších mezinárodních organizacích.

Vztahy mezi Indií a Afrikou jsou tudíž založeny jak na historických faktorech a na sdílení společných zájmů, tak na uplatnění ekonomických a politických zájmů samotné Indie.

3.1.1. Indicko-africký summit v roce 2008

Dalším důvodem zvýšeného zájmu Indie o africký kontinent je dlouholetá rivalita mezi touto zemí a Čínskou lidovou republikou. Počátkem nového milénia posílila Čína své angažmá v řadě zemí subsaharské Afriky (Grant Makorera et al., 2015). Mezi nejdůležitější iniciativy patří Fórum k čínsko-africké spolupráci (Forum on China-Africa Cooperation, FOFAC), založené pro podporu spolupráce mezi Čínou a africkými zeměmi v oblasti politiky, obchodu, ekonomiky či kultury (Grant Makorera et al., 2015).

V reakci na čínskou iniciativu také Indie založila své vlastní zahraničně-politické iniciativy zaměřené na Afriku. Mezi významné patří Focus Africa Programme spravovaná Export-Import Bank of India. Tato iniciativa usilovala o zlepšení obchodních vztahů mezi Indií a africkými zeměmi formou poskytování vývozních dotací indickým společnostem obchodujících s africkými zeměmi. Zároveň poskytovala smluvní úvěry africkým vládám a regionálním subjektům (Bijoy, 2010). Do této iniciativy bylo mezi lety 2002 až 2007 zapojeno 24 států a celková částka dosahovala 550 milionů dolarů (Kragelund, 2010). Na podobném principu funguje také Techno-Economic Approach for Africa-India Movement (TEAM-9), který poskytl osmi západoafrickým státům¹⁴ úvěry v hodnotě 500 milionů dolarů. Úvěry jsou cíleny na zemědělské aktivity, zlepšení infrastruktury a nákup indických výrobků. Jako všechny indické programy, i rozdělování pomoci podle TEAM-9 odráží indické politicko-ekonomické zájmy. Bijoy (2010) upozorňuje na zlepšení vztahů s africkými zeměmi obdařenými nerostným bohatstvím. Dalším projevem indické podpory afrického rozvoje bylo poskytnutí úvěru ve výši 200 milionů dolarů v rámci programu Nové partnerství pro africký rozvoj (NEPAD) a věnování dalších 100 milionů amerických dolarů pro financování projektu pan-afriické elektronické sítě (Pan-African e-network project), který předpokládá internetové propojení 53 zemí Africké Unie prostřednictvím technologií optických vláken a satelitního přenosu dat (Kragelund, 2010).

V dubnu roku 2008 se v Novém Dillí uskutečnil Indicko-africký summit, který představil indické iniciativy zaměřené na Afriku. Summit zároveň představoval formu vymezení se Indie vůči probíhající čínsko-africké spolupráci. Kragelund (2010) a Cheru a Obi (2010) se shodují, že tento summit, kterého se zúčastnilo 14 afrických zemí a významných

---

¹⁴ Burkina Faso, Rovnická Guinea, Čad, Guinea-Bissau, Ghana, Mali, Pobřeží slonoviny, Senegal (Bijoy, 2010).

představitelů regionálních uskupení, byl zásadní v upevnění indicko-afrických vztahů. Hlavními tématy byly (Bijoy, 2010):

- Ekonomická a politická spolupráce
- Výzkum, věda a technologie
- Turismus
- Infrastruktura, energie a životní prostředí
- Média a komunikace

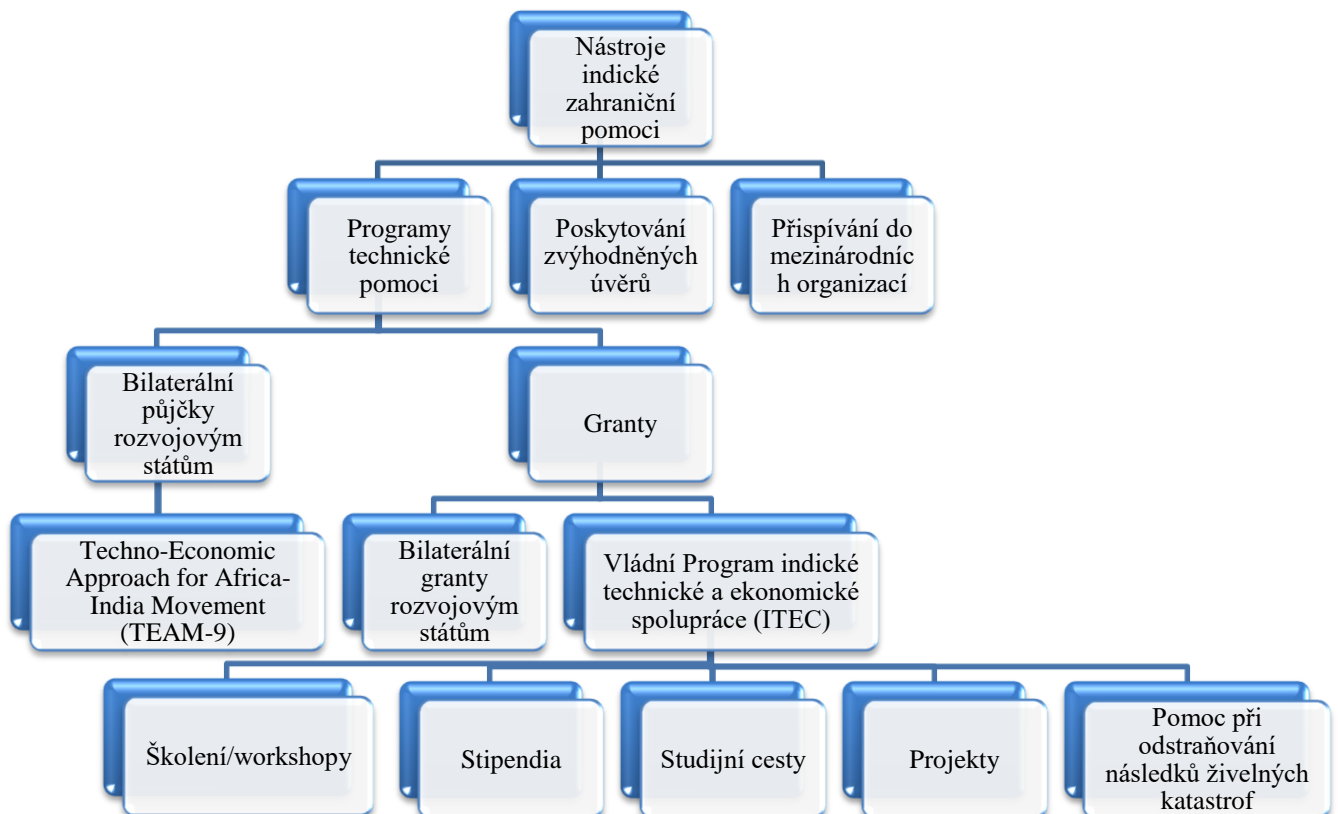
Autoři Kragelund (2010) i Cheru a Obi (2010) se shodují, že nešlo pouze o zlepšení vzájemných indicko-afrických vztahů, ale rovněž o vlastní zájmy Indie. Kragelund (2010) jako příklad uvádí již dříve popsané iniciativy (Focus Africa Programme a TEAM-9), které se na tomto summitu intenzivně diskutovaly, a které měly vést k vytvoření trvalých ekonomických a politických vztahů s africkým kontinentem. Kragelund (2010) se domnívá, že Indie se prostřednictvím summitu snažila změnit své postavení v mezinárodním systému. Indie usilovala o to, aby na ni bylo nahlíženo především jako na dárce a ne příjemce. Díky upevnění vztahů s Afrikou a působením na tomto kontinentu, tak mohla ovlivňovat mezinárodní politická a ekonomická jednání.

Mezi další cíle summitu, které Kragelund (2010) uvádí, patřila diverzifikace zdrojů energie, sjednání přístupu indickým produktům na africký trh a vytvoření základů pro indické investice v Africe. Cheru a Obi (2010) také zmiňují, že tento summit znovu poukázal na soutěžení Indie s Čínou. Nejednalo se pouze o politický vliv, ale také o přístup k nerostným surovinám, který si obě země snaží pomocí upevnění vztahů s africkými státy zajistit. Autoři zároveň dodávají, že Indie má oproti Číně důležité komparativní výhody. Mezi nejvýznamnější patří indická diaspora usilující o sociální a kulturní vazby mezi Indií a Afrikou. Dále poukazují na relativní blízkost afrického kontinentu vůči Indii, pokročilý indický vzdělávací systém a demokratickou tradici. Po summitu v roce 2008 se konal druhý summit v roce 2011, jehož cílem bylo zhodnocení naplňování cílů ustanovených na předchozím summitu (Mawdsley, 2011).

4. Způsoby poskytování indické zahraniční pomoci do subsaharské Afriky

Z důvodu neexistence centralizované agentury indické zahraniční pomoci a nesdílení údajů o zahraniční pomoci ze strany indické vlády, je velmi obtížné zjistit věrohodná data o indické zahraniční pomoci. Tento limit se potvrzuje také v případě toků indické pomoci do subsaharské Afriky (Taylor, 2012). Proto je nutné pracovat s odhady – například Walz a Ramachandran (2011) odhadují objem poskytnuté zahraniční pomoci Indie mezi 0,488 miliard USD až 2,171 miliard USD, což odpovídá 0,04 % respektive 0,17 % HNP Indie. Naopak Kragelund (2008) odhaduje objem poskytované indické zahraniční pomoci poněkud konzervativněji, když uvádí údaje mezi 0,01 % a 0,02 % indického hrubého národního důchodu.

Graf 2: Způsoby poskytování indické zahraniční pomoci do subsaharské Afriky

Zdroj: Cheru a Obi (2010). The Rise of China and India in Africa. Přepřacováno autorkou.

Do subsaharské Afriky indická zahraniční pomoc plyne třemi způsoby. Prvním z nich jsou zvýhodněné úvěry (Lines of Credits, LOCs), které byly do roku 2004 řízeny indickým Ministerstvem financí. Po roce 2004 byl tento systém, kvůli odmítnutí indické vlády nadále sjednávat úvěry přímo s přijímající zemí, pozměněn. Proto jsou od té doby všechny LOCs řízeny indickou Export-Import Bank of India (EXIM Bank) (Sinha, 2010). V subsaharské Africe financují rozvojové projekty se zaměřením na zemědělství a energetický sektor (Grant Makorera et al., 2015).

Druhým způsobem poskytování indické zahraniční pomoci jsou programy technické pomoci, které jsou řízeny indickým Ministerstvem zahraničních věcí (Sinha, 2010). Dále se dělí na půjčky a granty.

1. Mezi dvě iniciativy poskytování půjček patří Focus Africa Programme (jenž probíhal v letech 2002-2007) a Techno-Economic Approach for Africa-India Movement (TEAM-9).
2. Druhou skupinou jsou granty. Ty se dělí na bilaterální granty rozvojovým státům a vládní Program indické a technické spolupráce (ITEC/SCAAP). Mezi nejdůležitější z bilaterálních grantů rozvojovým zemím je grant z roku 2009, který pomohl zahájit pan-africkou satelitní síť, díky níž jsou propojeny nemocnice v Indii a v Africe a také africká vzdělávací centra s indickými univerzitami (Grant Makorera et al., 2015). Naproti tomu vládní Program indické technické a ekonomické spolupráce (ITEC) poskytuje zahraniční pomoc do afrických zemí prostřednictvím školení a workshopů, stipendií, studijních cest (konzultační služby indických expertů), umožňuje realizaci projektů v mnoha ekonomických sektorech a v neposlední řadě je tato pomoc poskytována při odstraňování následků živelných katastrof.

Posledním způsobem poskytování indické zahraniční pomoci do subsaharské Afriky, je přispívání do mezinárodních organizací. Mezi konkrétní příklady patří financování Nového partnerství pro africký rozvoj (NEPAD), financování Africké unie nebo podpora mírových operací OSN (Naidu, 2010). Od získání nezávislosti je Indie jedním z hlavních přispěvatelů do globálních mírových operací OSN. Kromě poskytování mírových jednotek zásobuje Indie mírové mise transportními prostředky, zdravotnickým a komunikačním zařízením. I na tomto případě se ukazuje rivalita Číny a Indie na africkém kontinentu. Čína se také angažuje v mírových misích OSN s cílem potvrdit svou pozici významného globálního hráče (Cheru a Obi, 2010). Kromě přímého financování mezinárodních organizací se Indie jako první

asijská země stala členem Africa Capacity Building Foundation (ACBF).¹⁵ V rámci této nadace se zavázala zmírnit chudobu a podporovat udržitelný rozvoj (Naidu, 2010).

Další formu zahraniční pomoci (nezahrnuté v hlavních způsobech poskytování indické zahraniční pomoci do subsaharské Afriky) představuje potravinová pomoc. Příkladem je zaslání potravinové pomoci v roce 2003 do Namibie a následně v roce 2004 do Čadu a Lesotha (Bijoy, 2010).

4.1. Programy technické pomoci

4.1.1. Vládní Program indické technické a ekonomické spolupráce v subsaharské Africe

Nejdůležitější složkou indické zahraniční spolupráce je Program indické technické a ekonomické spolupráce (ITEC). ITEC je bilaterální program plně dotovaný indickou vládou, jehož účastníci (občané z partnerských zemí) obvykle usilují o nominaci u svých národních ministerstev nebo jejich oddělení. Ty pak doporučí jejich žádost na zastupitelském úřadu Indie (Sinha, 2010). Přestože program není určen pouze africkým zemím, patří mezi důležité beneficiary. Oboustranné dohody jsou následně uzavírány mezi Ministerstvem zahraničních věcí a africkými partnery. ITEC používá takzvané slot systémy, které mohou být vyměněny za různé formy pomoci. Mezi tyto formy patří školení, stipendia na indických školách a univerzitách, humanitární pomoc a studijní cesty (Graf 2, str. 29). Vzdělávání se rozlišuje na armádní a civilní. Civilní vzdělávání obvykle absolvuje okolo čtyř tisíc státních zaměstnanců ročně a to více než ve dvou stech různých kurzech zaměřených na diplomacii, hromadné sdělovací prostředky, zahraniční obchod, management, bankovníctví, lidské zdroje, ale také na zemědělství a rozvoj venkova stejně jako na průmysl a na informační a komunikační technologie (Sinha, 2010). Příkladem může být dodání zemědělského zařízení a předání odborných znalostí v tomto sektoru do těchto zemí:

- Ghana
- Senegal
- Burkina Faso
- Mali

---

¹⁵ Založena v roce 1961. Snaží se o budování lidských a institucionálních kapacit pro zlepšení veřejné správy a ekonomického rozvoje v Africe. Podporuje rozvoj kapacit prostřednictvím investic, technické podpory a získáváním nových poznatků napříč Afrikou (ACBF, 2017).

- Surinam (Bijoy, 2010)

Program ITEC díky podpoře odlišných druhů projektů a školení v různých sektorech zvyšuje konkurenceschopnost produkce a obchodu mezi malými i středními podniky v Africe. Jak zmiňuje Kragelund (2010), alokace těchto zdrojů závisí na ekonomické a politické důležitosti, které Indie přijímající zemi přiděluje. Cheru a Obi (2010) dodávají, že vznik ITEC v roce 1964 nastartoval indické bilaterální programy rozvojové spolupráce s africkými státy. Primárně byla tato pomoc vnímána jako prostředek obrany proti rostoucí čínské diplomacii v Africe.

Program ITEC má svůj sesterský program. Tento sesterský program se nazývá Special Commonwealth Assistance for Africa Programme (SCAAP). V postatě se jedná o poskytování stejné pomoci jako od ITEC, avšak pouze do zemí Commonwealthu, kterých je 18 (The Commonwealth, 2017). Nicméně ne všechny země Commonwealthu mají stejné podmínky. Stejně jako u programu ITEC, i při programu SCAAP si Indie vybírá země, do kterých bude poskytovat větší množství pomoci. Rozhoduje se na základě přítomnosti indické diaspory, rozmístění přírodních zdrojů a rovněž na základě ekonomického prospěchu pro Indii. Mezi státy, které nejlépe naplňují tyto podmínky, respektive kde se nachází největší indická diaspora, patří:

- Mauricius
- Jižní Afrika
- Uganda (Kragelund 2008)

Jedním z nejvýznamnějších druhů poskytované zahraniční pomoci skrze program ITEC je poskytování stipendií. Ta mohou být přidělena na studium na univerzitě, na pracovní kurzy a na kurzy spojené s výukou indické kultury (hudba, tanec, výtvarné umění) (Kragelund, 2010). Tato stipendia jsou poskytována prostřednictvím stipendijního systému Indian Council for Cultural Relations (ICCR). Stejně jako u programu ITEC/SCAAP Indie stipendia rozděluje podle vlastních preferencí. McCormick (2008) zdůrazňuje oblíbenost udílení stipendií pro studium přímo v Indii zejména studentům ze zemí Afriky, kde je úředním jazykem angličtina. Mohou tak svoji znalost jazyka uplatnit při samotné výuce.

4.1.2. Techno-Economic Approach For Africa-India Movement

Indická vláda, konkrétně Ministerstvo obchodu a průmyslu, v roce 2004 založilo Techno-Economic Approach for Africa-India Movement (TEAM-9). Poskytnutý úvěr má hodnotu 500 milionů dolarů a je směřovaný na zlepšení infrastruktury a zemědělské činnosti (Kragelund, 2008). Poskytnutí tohoto úvěru je zároveň vázáno na nákup zboží a služeb z Indie (Mawdsley, 2015). Tato iniciativa byla založena s cílem posílit obchodní vztahy s osmi západoafrickými státy (Paul, 2012). Mezi tyto státy patří:

- Burkina Faso
- Rovnicková Guinea
- Čad
- Guinea Bissau
- Ghana,
- Mali
- Pobřeží slonoviny
- Senegal

Iniciativa TEAM-9 funguje ve státním, institučním a soukromém sektoru sdílející různé typy odborných znalostí, intelektuálních a fyzických prostředků. Nabízí ekonomické příležitosti pro podporu sociálního zabezpečení, hospodářského růstu a prosperity (Paul, 2012). Kragelund (2008) zmiňuje snahu o socioekonomický rozvoj v těchto zemích skrze přístup k indickým technologiím. Stejně jako ostatní indické programy rozvojové pomoci, i TEAM-9 odráží politicko-ekonomické zájmy Indie. Kragelund (2010) i Bijoy (2010) se shodují, že tato iniciativa byla založena (kromě snahy o zlepšení obchodních vztahů) s cílem zlepšit vztahy s těmito státy s ohledem na jejich nerostné bohatství.

4.2. Zvýhodněné úvěry

Je důležité zdůraznit, že soutěžení Indie s Čínou je do značné míry zodpovědné za významný nárůst indické zahraniční spolupráce na africkém kontinentu. Jak tvrdí Agrawal a Delhi (2007), toto soutěžení se zaměřuje zejména na tři hlavní otázky: diplomatický vliv, přístup k nerostným surovinám (především k ropě) a na získání přístupu na africký trh. Je tedy zřejmé, že obchodní zájmy se staly součástí indické zahraniční spolupráce. Nesmí být opomíjen fakt, že Afrika je Indií, stejně jako dalšími státy včetně Číny, vnímána jako

atraktivní kontinent s velkým potenciálem pro obchod a investice. Proto zvýhodněné úvěry (Lines of Credits, LOCs) nejsou tak úplně nástrojem zahraniční pomoci, jako spíš nástroj pro podporu mezinárodního obchodu a jako účinný mechanismus pro vstup na africký trh pro malé a střední indické firmy (Sinha, 2010).

LOCs nahrazují Focus Africa Programme iniciovaný indickou vládou. Nyní je jednou z klíčových institucí, která při vstupování indických firem do Afriky hraje důležitou roli, Export-Import Bank of India (EXIM Bank). Rozvinula soukromý sektor v Africe pomocí poskytování LOCs do afrických institucí a agentur sloužící k finanční podpoře projektů. Ze všech poskytnutých LOCs ve světě bylo 61 % poskytnuto právě do Afriky (Sinha, 2010). EXIM bank do 48 afrických zemí rozdělila 66 LOCs v hodnotě 2,25 miliard amerických dolarů (Modi, 2010).¹⁶ LOCs jsou poskytovány na nákup průmyslových strojů a zemědělské techniky z Indie (např. kombajny a traktory) a pomáhají při zřizování malých a středních zemědělských závodů (např. financují nákup motorových čerpadel a zavlažovacího zařízení).

LOCs směřované do zemědělského sektoru plynuly do těchto zemí: Angola, Burkina Faso, Čad, Pobřeží slonoviny, Gambie, Ghana, Etiopie, Lesotho, Mali, Niger a Senegal. Další úvěry byly poskytnuty na budování a provoz cementáren v Demokratické republice Kongo, financovaly energetické projekty v Etiopii, Mali, Mozambiku, Rwandě, Súdánu, dopravní projekty (zejména budování železnice) v Angole, Mali, Senegal a Súdánu. Pomáhaly financovat elektrifikace venkova v Burkině Faso, Ghaně, Mozambiku a Etiopii (Modi, 2010).

4.3. Obchod a investování indických soukromých firem

Indie neposkytuje pouze výše popsané formy zahraniční pomoci. Důležitou součástí působení Indie na africkém kontinentu je obchod a investice indických soukromých firem. I přes to, že ani obchod ani investice soukromých firem nejsou zahrnuty do rozvojové spolupráce, je s ohledem na celkové působení Indie v Africe důležité se o nich zmínit.

Indicko-africký obchod se během posledních pěti let zdvojnásobil a dosáhl hodnoty téměř 72 miliard amerických dolarů v letech 2014-2015. Dochází k tomu díky velkým investicím indických firem (MEA, 2015). V současné době indické a čínské firmy investují především do nejvíce zanedbaných sektorů infrastruktury. Od výstavby přehrad po hlavní dopravní a telekomunikační projekty, které jsou podle Naidu (2010) stěžejní pro zvýšení

---

¹⁶ Novější údaje ze stránek EXIM Bank (<https://www.eximbankindia.in/annual-reports#>) kvůli nekompetentnosti není možné stáhnout.

produktivity a redukci chudoby. Indické stejně jako čínské firmy se snaží tyto mezery v infrastruktuře vyplnit levně, za velmi krátký čas a pod menším byrokratickým zatížením. Naidu (2010) udává, že hlavní investice plynou do infrastruktury, farmaceutického průmyslu, zdravotnictví, IT technologií a automobilového průmyslu. Ve zprávě ze summitu z roku 2015 bylo uvedeno i zemědělství a lehké strojírenství. Důležité je zdůraznit farmaceutický průmysl. Vzhledem ke svému vyspělému farmaceutickému průmyslu hledá Indie místo pro své působení i na africkém kontinentu. V důsledku kontextu celosvětového boje proti HIV/AIDS, malárii a dalším nemocem, má spolupráce afrických zemí a Indie významný potenciál při vývoji nových vakcín a medicínských postupů (Naidu, 2010). Indie má dokonce s některými africkými státy uzavřené bilaterální lékařské dohody, které obsahují ustanovení, že v případě vážně nemocných pacientů bude umožněn jejich převoz do Indie a zároveň jim bude poskytnuta odpovídající léčba přímo v Indii.

Bijoy (2010) uvádí konkrétní příklady indických investic na africkém kontinentu. Mezi nejdůležitější patří ropné společnosti. Mezi nejvýznamnější zahraniční ropnou společnost v Africe patří indická Oil and Natural Gas Corporation Limited (ONGC), která investovala deset milionů USD na budování železnic v Nigérii, a která vlastní ropná aktiva v Súdánu v hodnotě 750 milionů USD. Další významnou indickou firmou působící v Africe je automobilová firma TATA Motors Limited, která financovala koupi 500 autobusů v Senegal. Významnou je i firma RITES, která prodala lokomotivy do Súdánu, Tanzanie, Etiopie a Ugandy. Indické investice přináší do Afriky kapitál a nové technologie, které pomáhají při industrializaci, diverzifikaci hospodářské činnosti a co je možná nejdůležitější, vytváří pracovní místa a podporují rozvoj dovedností místních obyvatel. Africké státy navíc uznávají, že zkušenosti Indie s řízením malých i středních podniků nabízí významné způsoby pro další spolupráci v oblasti industrializace (MEA, 2015). Právě investicemi do rozvoje malých a středních podniků se Indie snaží rozšiřovat znalosti a schopnosti místních obyvatel, což by podle Bhattacharya (2010) mělo v dlouhodobém horizontu vést k udržitelnému rozvoji.

5. Analýza konkrétních programů indické zahraniční pomoci v subsaharské Africe

Tabulka 2: Poskytování konkrétních programů indické zahraniční pomoci do subsaharské Afriky

	ICCR	ITEC/SCAAP	Zvýhodněné úvěry (LOCs)	TEAM-9
Období	Od 1950	Od 1964	Od 1982	Od 204
Forma	Stipendia	Vázané granty a technická podpora	Zvýhodněné úvěry	Vázané zvýhodněné úvěry
Odpovědný institut	ICCR	Ministerstvo zahraniční věci Indie	EXIM Bank	Ministerstvo obchodu a průmyslu Indie
Sektorové zaměření	Vzdělávání	Informační a komunikační technologie, zdravotnictví, vzdělávání, průmysl, zemědělství, rozvoj venkova	Informační a komunikační technologie, infrastruktura, průmysl, zemědělství, rozvoj venkova	
Modality	Stipendia	Technická spolupráce, školení, projekty, stipendia, studijní cesty, humanitární pomoc	Projekty a technická podpora	
Cíl	Upevnit kulturní vztahy	Podpořit obchodní vztahy a investice	Podpořit obchodní vztahy	Podpořit obchodní vztahy a investice

Zdroj: Kragelund (2010). The Potential Role of Non-Traditional Donors. Přepřacováno autorkou.

V Tabulce 2 (str. 36) jsou vyjmenovány nejdůležitější programy indické zahraniční pomoci v subsaharské Africe. Mezi ně patří programy ITEC/SCAAP, ICCR, zvýhodněné úvěry (LOCs) a TEAM-9. Z tabulky vyplývá, že nejstarší je poskytování stipendií na podporu vzdělávání skrze program ICCR, jehož cílem je upevnění kulturních vztahů Indie s Afrikou. Indie má kvalitní vzdělávací systém, a proto se snaží svoje odborné znalosti předat i do ostatních států světa, převážně do těch méně rozvinutých, mezi které kromě zemí v blízkosti Indie, patří i státy v regionu subsaharské Afriky.

I přes to, že skrze programy ITEC/SCAAP, iniciativu TEAM-9 i pomocí zvýhodněných úvěrů začalo poskytování zahraniční pomoci v různých obdobích a za každý program je odpovědná jiná instituce, je zřejmé, že všechny programy chtějí dosáhnout podobných cílů. Mezi tyto cíle patří zvýšení obchodních vztahů s africkými zeměmi, stejně jako podpora investic. Jak je z Tabulky 2 (str. 36) patrné, všechny tyto programy (ITEC, TEAM-9, LOCs) se zaměřují na informační a komunikační technologie, v kterých, jak uvádí McCormick (2008), Indie vyniká. Kromě informačních a komunikačních technologií se zaměřují na sektory průmysl, zemědělství, infrastruktura a rozvoje venkova. Programy ITEC/SCAAP se navíc kromě uvedených sektorů zaměřují na podporu zdravotnictví a vzdělávání. Největší rozdíl mezi těmito programy je v modalitách, tj. možných způsobech poskytování zahraniční pomoci. Zatímco LOCs i TEAM-9 pomáhají financovat různé druhy projektů a zahraniční pomoc tak poskytují prostřednictvím technické podpory, způsoby poskytování zahraniční pomoci prostřednictvím programů ITEC/SCAAP jsou více diverzifikované. Přestože zahrnují jak podporu projektů, tak technickou spolupráci, důraz je kladen i na poskytování zahraniční pomoci prostřednictvím školení, studijních cest a udělováním stipendií. V neposlední řadě je zahraniční pomoc skrze programy ITEC/SCAAP poskytována jako forma humanitární pomoci.

Z analýzy vyplývá, že indická zahraniční pomoci plyne do veřejného sektoru. Prioritními sektory, do kterých směřuje indická zahraniční pomoc v subsaharské Africe, jsou: informační a komunikační technologie, vzdělávání, zdravotnictví, infrastruktura, průmysl a zemědělství. Mezi hlavní modalitty poskytované zahraniční pomoci do subsaharské Afriky patří: stipendia, technická spolupráce, projekty, školení, studijní cesty a humanitární pomoc. McCormick (2008) uvádí, že indická zahraniční pomoc je vázaná. To znamená, že Indie má z poskytování této pomoci vlastní ekonomický prospěch a její poskytování je podmíněno dodávkou zboží a služeb z Indie.

5.1. Indicko-africký summit z roku 2015 – další plány v poskytování zahraniční pomoci

V předešlých kapitolách byl popsán současný stav indické zahraniční pomoci. Většina odborné literatury se zaměřovala zejména na zdůraznění technických programů směřujících do subsaharské Afriky. Nový pohled na trendy v indické zahraniční spolupráci přináší Indicko-africký summit z Nového Dillí z roku 2015 (MEA, 2015).

I přes to, že tento summit zdůrazňuje důležitost naplnění mnoha výzev, které se prolínaly v analyzování konkrétních způsobů zahraniční pomoci v subsaharské Africe, mezi něž patří přístup ke kvalitnímu vzdělání, rozvoj dovedností, budování kapacit, přístup k finančně dostupné zdravotní péči, výstavba moderních energetických zdrojů, zlepšení infrastruktury, budování vhodných pracovních příležitostí prostřednictvím rozvoje všech odvětví hospodářství včetně zemědělství, výroby a služeb, jednalo se zde o dalších bodech společné spolupráce. Příkladem je projednávání zmírnění klimatických změn a snižování rizik přírodních katastrof. Vyslovil se zde zájem o podporu využívání moderních sociálních sítí k budování komunit se stejným zájmem. Dosáhlo by se tak zlepšení vazeb mezi akademiky, novináři a ostatními subjekty médií. Dalším bodem jednání bylo usnadnění leteckého a námořního propojení a více liberální vízové procedury. Díky tomu by došlo ke zvýšení cestovního ruchu a obchodu (MEA, 2015).

Summit kladl důraz na podobnost Indie a Afriky ve smyslu velkého množství národů a náboženství vyskytujících se na jejich území. Byla zde ustanovena podpora posílení postavení žen, které bude výrazným úsilím napomáhajícím směrem k vymýcení chudoby, bude pomáhat k ochraně a prosazování lidských práv a k budování nenásilné společnosti. Na summitu se dále kladl důraz na výměnné programy, které by napomohly k lepšímu vzájemnému porozumění kultur, tradic a kulturního dědictví. V neposlední řadě bylo vyzdvíženo prohloubení pokračující spolupráce a sdílení zkušeností při zajišťování svobodných, spravedlivých a transparentních parlamentních volebních procesů, jako je odborná příprava a budování kapacit spolu s platnými mezinárodními osvědčenými postupy (MEA, 2015).

Je proto otázkou času, jak se vztahy mezi Indií a Afrikou budou nadále vyvíjet. Ze všech předchozích zanalyzovaných odborných článků, výročních zpráv ministerstev a závěrů uskutečněných summitů, je zřejmé, že Indie se od počátků vzájemné spolupráce

s Afrikou snaží neustále své aktivity rozvíjet.

6. Komparace indické a čínské zahraniční pomoci

Afrika na začátku 21. století již není pouze okrajovým kontinentem. Stává se středem politických i ekonomických zájmů mnoha států. Proto není divu, že se Afrika stala důležitým partnerem pro Indii i Čínu. Proto mezi hlavní donory na africkém kontinentu patří vedle Indie také Čína. Jak uvádějí Cheru a Obi (2010), Indie i Čína si předchází africké země prostřednictvím zahraniční pomoci, obchodu i přímých zahraničních investic. Chtějí získat přístup k rostoucím trhům a potřebným surovinám, které se na kontinentu nacházejí. Následující kapitola se věnuje komparaci působení Číny a Indie na tomto kontinentu.

Obě dvě země poskytují bilaterální pomoc. McCormick (2008) dodává, že Čína ani Indie neposkytují zahraniční pomoc formou obecné rozpočtové podpory. Jak bylo rozebráno v předchozí kapitole, je zřejmé, že indická zahraniční pomoc se zaměřuje zejména na nepeněžní pomoc, především ve formě technické spolupráce a poskytování stipendií. Chinese Government's Official Web Portal (2011) uvádí tři hlavní formy zahraniční pomoci, které poskytuje Čína. Ve formě grantů, bezúročných půjček a odpuštění dluhu. Bräutigam a Knack (2016) rozlišuje poskytované čínské úvěry jako zvýhodněné exportní úvěry, exportní odběratelské úvěry a obchodní úvěry. Čína tak svoji pomoc poskytuje v peněžní i nepeněžní formě.¹⁷ Jedná se o takzvané balíčky pomoci, které zahrnují granty a půjčky na výstavbu továren a jejich vybavení, ale stejně jako u Indie slouží současně k inovaci infrastruktury, k poskytování stipendií, odborné přípravy i technické pomoci. Čínská pomoc je vázaná. To znamená, že příjemce se zavazuje k využívání jejich výrobků a služeb. Čínská vázaná pomoc navíc obnáší dodržování tzv. politiky jedné Číny.¹⁸ Příkladem vázané formy čínské zahraniční pomoci je poskytování zvýhodněných půjček africkým vládám na infrastrukturní projekty, které jsou z velké části realizovány čínskými firmami (McCormick, 2008). Dalším typem čínské pomoci je oddlužení, které je pro příjemce výhodné, jelikož pomoc není vázaná na žádný projekt ani program. Například na summitu v Addis Abebě byly odpuštěny dluhy 31 africkým zemím v hodnotě 1,27 miliard USD (Alden, 2007). Z čehož největší část, 270 milionů USD, tvořilo odpuštění dluhu Zambii (Bijoy, 2010).

---

¹⁷ „Nepeněžní forma pomoci zahrnuje dotace a zvýhodněné půjčky. Nepeněžní pomoc zahrnuje oddlužení, technickou spolupráci, stipendia a vzdělávací programy, odpuštění cla, přímou výstavbu budov, darování potřebného zařízení, nebo jiných kapitálových statků. Hranice mezi peněžní a nepeněžní formou pomoci je nejasná v kategorii oddlužování a celních výjimek, kdy peníze, které byly shromážděny, jsou předem určeny.“ (McCormick, 2008, 79)

¹⁸ „V praxi politika jedné Číny znamená, že státy udržující diplomatické vztahy s ČLR nemohou mít vztahy s Taiwanem, a naopak.“ (Sinopsis, 2017)

Tabulka 3: Porovnání poskytované indické a čínské zahraniční pomoci do subsaharské Afriky

	Modality	Procento poskytované zahraniční pomoci do subsaharské Afriky	Hlavní sektory
Čína	Bilaterální pomoc, materiální pomoc, stipendia, vzdělávání, projekty, humanitární pomoc, technická spolupráce, oddlužení	46%	Infrastruktura, průmysl, zemědělství
Indie	Projekty, stipendia, školení, studijní cesty, humanitární pomoc, technická spolupráce, malá míra oddlužení	15%	Vzdělávání, zdravotnictví, informační a komunikační technologie, infrastruktura, průmysl, zemědělství, rozvoj venkova

Zdroj: Walz a Ramachandran (2010). Brave New World: A Literature Review of Emerging Donors and the Changing Nature of Foreign Assistance. Přepřacováno autorkou.

Z Tabulky 3 je možno vyčíst, že se Čína oproti Indii v modalitách poskytované pomoci nikterak neliší. Stejně tak je tomu i u hlavních sektorů, do kterých jejich pomoc plyne (McCormick, 2008). Jediným markantnějším rozdílem je oddlužení, které Indie jako formu zahraniční pomoci poskytla pouze v roce 2004, kdy odpustila dluh ve výši 24 milionů dolarů sedmi nejvíce zadluženým státům světa. Kromě Guyany a Nikaraguy mezi tyto státy patřily země subsaharské Afriky, konkrétně Mosambik, Tanzanie, Zambie, Ghana a Uganda. Oproti modalitám a sektorovému zaměření, je největší rozdíl v podílu pomoci poskytované do Afriky. Z Číny do Afriky plyne 46 % z celkové poskytované zahraniční pomoci, zatímco Indie do Afriky poskytuje pouze 15 % ze své celkové zahraniční pomoci. Hlavním důvodem je větší koncentrace indické zahraniční pomoci směřující do zemí v Asii (85 %). Oproti tomu čínská zahraniční pomoc do Asie tvoří pouze 33 % z celkového objemu čínské zahraniční

pomoci. Další neopomenutelnou oblastí je Latinská Amerika, kam plyne 13 % čínské zahraniční pomoci (Walz a Ramachandran, 2010).

Čína se snaží svoji pomoc v Africe stále zvyšovat. Přímo ve své politice zaměřené na Afriku se zavazuje poskytovat a postupně zvyšovat pomoc africkým národům (McCormick, 2008). McCormick (2008) zároveň dodává, že kvůli příjmové nerovnosti v Indii a stále vysokému počtu obyvatel žijících pod absolutní hranicí chudoby, má Čína více ekonomických možností poskytovat africkým státům granty a půjčky. Avšak Indie se především skrze své technické programy stále snaží svůj vliv v Africe posilovat. To pro Indii může být výhodou, jelikož Afrika právě informační a komunikační technologie ke svému rozvoji potřebuje.

6.1. Společné znaky při působení obou států na africkém kontinentě

Čína a Indie vidí Afriku jako dynamický kontinent na prahu svého vývojového vzestupu s velkým počtem obchodních příležitostí, které budou výhodné jak pro Čínu a Indii, tak také pro Afriku. Cheru a Obi (2010) se shodují, že se Čína i Indie snaží vyhnout slovům jako pomoc či rozvojová spolupráce. Místo toho raději používají slova jako solidarita, vzájemně přínosná hospodářská spolupráce a společná prosperita. Tento způsob jednání se africkým vůdcům líbí, protože jsou již znaveni z přístupu západních donorů, které mnohdy vnímají jako mocensky nadřazené subjekty. Obě dvě země, Indie i Čína, uplatňují v poskytování své zahraniční pomoci oproti tradičním dárcům horizontální přístup založený na vzájemné spolupráci dárce a přijímající země (Walz a Ramachandran, 2010). Tento přístup tak z aktérů rozvojové pomoci činí rovnocenné partnery. Většina autorů zastává názor, že Indie i Čína považuje rozvojovou spolupráci jako součást Jižní spolupráce, a proto se obě země vyhýbají podmíněnostem, které by mohly být vnímány jako vměšování se do vnitřních záležitostí příjemce. Další odlišností od západních donorů je dodržování podmínek pro poskytování zahraniční pomoci. Indie ani Čína nevyžadují žádné zásadní dodržování pravidel pro poskytnutí pomoci (McCormick, 2008). Jak bylo zmíněno v předchozí části kapitoly, Čína pouze vyžaduje dodržování politiky jedné Číny a využívání čínských výrobků a služeb, příkladem může být najímání čínských dodavatelů při realizaci projektů. Indie však

není výjimkou. Rovněž váže svoji pomoc k nákupům zboží a služeb z Indie.¹⁹

Kromě některých společných znaků v poskytování rozvojové pomoci do Afriky, poji Čínu a Indii při působení na tomto kontinentu investování soukromých firem. Ty vkládají své finanční prostředky do inovace infrastruktury. Od výstaveb přehrad po hlavní dopravní a telekomunikační projekty, které jsou stěžejní pro zvýšení produktivity a redukci chudoby. Čínské a indické firmy se inovaci infrastruktury snaží zajistit levně za velmi krátký čas (Cheru a Obi, 2010). Nemělo by se zapomínat, že pozitivní tempo růstu je popoháněno čínskou i indickou poptávkou po afrických zdrojích nerostných surovin. Je rovněž důležité si uvědomit, že strategie působení Indie a Číny na kontinentu se liší. Zatímco čínské investice v Africe jsou ovládány velkými státními podniky, investice z Indie jsou poháněny zejména soukromým sektorem (Cheru a Obi, 2010). I přes to, že se indické Ministerstvo zahraničních věcí pod záštitou EXIM Bank a Confederations of Indian Industries snaží podporovat indické investice v soukromém sektoru jako pokus rozšířit své působení v Africe, Cheru a Obi (2010) dodávají, že je to stále minimum ve srovnání s obrovskou politickou a finanční podporou, kterou čínské státní podniky získávají od vlády. Úspěch čínského soukromého sektoru v Africe spočívá v propracovaném a aktivním přístup čínské vlády, který momentálně v ucelené podobě v Indii neexistuje (Modi, 2010). Aby Indie dosáhla tak velkého ekonomického a politického vlivu, o který na africkém kontinentě usiluje, musí napodobit Čínu ve vlivu vlády na investování v Africe. I přes to, že Indie a Čína obě usilují o posílení ekonomické a politické moci v Africe, přístup k ropě a dalším nerostným surovinám je velkou motivací pro Indii i Čínu navázat s africkými zeměmi bližší spolupráci. (McCormick, 2008).

Africké státy během uplynulého půlstoletí hledají sami sebe a snaží se zjistit, co se během té doby stalo s jejich samotným rozvojem. Fakt, že se Indie a Čína znovu profilují jako důležití partneři v rozvojové spolupráci, tak africkým státům pomáhá v naději, že i oni se jednou mohou vymanit z chudoby a závislosti na zahraniční pomoci. Poučení mohou čerpat z událostí, které se Indii i Číně podařilo překonat. Zejména transformace z rozvojových států na vyspělé ekonomiky a snížení počtu obyvatel žijících pod absolutní hranicí chudoby. Podle Cheru a Obi (2010) však v Africe vzrůstají obavy, že zvyšující se angažovanost Indie a Číny na kontinentu ve snaze zajistit si přístup k nerostným surovinám

---

¹⁹ Vázaná pomoc bývá kritizována odborníky západní rozvojové spolupráce. Podle OECD (2008) zvyšuje náklady na zboží, služby a práci v průměru o 15 až 30 %, pokud se jedná o potravinovou pomoc, tak dokonce o 40 %. Z toho vyplývá, že tito experti vázanou pomoc kritizují proto, že podle nich zvyšuje transakční a administrativní náklady a je tudíž neefektivní a neekonomická.

(zejména ropě), by mohly vést k boji o tyto zdroje, které následně povedou ke vzniku kolonialismu stejně tak, jak tomu bylo během druhé poloviny devatenáctého století. Oba autoři zároveň dodávají, že mnoho afrických politiků i vědců tvrdí, že působení Číny a Indie na kontinentu může pro všechny tři strany přinést spoustu možností, jak se politicky angažovat v mezinárodním prostředí. Toto spojení ale bude fungovat pouze za předpokladu, že africké státy budou schopny rovnocenně jednat s těmito asijskými velmocemi. Pokud však bude chybět zájem afrických států a jejich vlastní angažovanost, působení Číny a Indie na kontinentu se může jevit jako další forma kolonialismu (Cheru a Obi, 2010). McCormick (2008) uvádí, že zkoumání dopadů Indie a Číny v Africe je teprve na začátku, a proto je téměř nemožné o nich diskutovat v komplexní rovině. Vědci teprve začínají vytvářet rámec pro analýzu vlivu Číny a Indie v afrických zemích.

Závěr

Indie patřila a stále patří mezi významné příjemce rozvojové pomoci, avšak již od 60. let 20. století zároveň sama zahraniční pomoc poskytuje. Za počátek spolupráce zemí globální Jihu (mezi které Indie nepochybně patří) se považuje konference v indonésckém Bandungu v roce 1955. Kromě Indie jsou různými autory do skupiny takzvaných Jižních donorů řazeny další rozvíjející se ekonomiky, zejména Čína, Brazílie, Jižní Afrika a dříve také Venezuela. Jižní donoři se začali znovu výrazněji prosazovat na začátku nového milénia, kdy se jim podařilo překonat hospodářské problémy, které je sužovaly v 80. letech a první polovině 90. let 20. století. Svou pomoc označují jako vzájemně prospěšnou, čímž záměrně vyjadřují odlišnost svého přístupu od rozvojové pomoci tradičních dárců, která má být založena na výrazném mocenském rozdílu mezi poskytovatelem a příjemcem pomoci. Samotný fakt, že Indie a další Jižní donoři mají zkušenost s kolonialismem a byli (či stále jsou) recipienti rozvojové pomoci, jim dává výhodu lépe porozumět potřebám příjemců, kteří jsou zároveň více nakloněni přijímání rad ze strany těchto dárců.

Hlavními milníky stále probíhající transformace Indie z příjemce na dárce zahraniční pomoci byly tři historické události. První událostí bylo ustanovení vládního Programu indické technické a ekonomické spolupráce v roce 1964, dále série jaderných testů v roce 1998, v důsledku čehož několik dárcovských zemí pozastavilo či snížilo Indii svou rozvojovou pomoc. Za třetí významný milník lze označit rok 2003. V tomto roce Indie splatila dluh svým věřitelům a představila novou politiku zahrnující odmítnutí vázané pomoci. I přes to, že Indie stále zůstává příjemcem zahraniční pomoci, díky těmto zahraničně-politickým událostem a aktivitám začal být považována za významného hráče v oblasti mezinárodního rozvoje.

Indická zahraniční pomoc směřuje především do dvou prioritních oblastí. První oblastí jsou země v blízkém sousedství (jmenovitě Bhútán, Nepál, Afghánistán a Srí Lanka), druhou oblastí jsou rozvojové státy především v Africe. Vztahy s Afrikou byly ustanoveny již v období britského kolonialismu, kdy mezi Indií a africkými teritorii existoval živý obchodní styk. Jedním z významných důsledků společné koloniální minulosti je indická diaspora v Africe, která má silný vliv na poskytování indické zahraniční pomoci. Indická zahraniční pomoc africkým zemím reflektuje (kromě zmíněné vlastní diaspory) tři hlavní motivy. Prvním důvodem je hledání nových trhů pro uplatnění indických produktů a zajištění si významných obchodních partnerů. Druhým motivem je snaha Indie posílit svou

energetickou bezpečnost v plynovém a ropném sektoru. Odrazem je pak poskytování zahraniční pomoci do afrických zemí se signifikantním výskytem nerostného bohatství. Posledním významným motivem indické přítomnosti na africkém kontinentu je snaha posílit svou pozici ve významných mezinárodních institucích (zejména pak v Mezinárodním měnovém fondu, Světové bance a Radě bezpečnosti OSN).

Indická zahraniční pomoc směřovaná do subsaharské Afriky je souhrnem technických programů zahraniční pomoci založených zejména na grantech, projektech financovaných prostřednictvím zvýhodněných půjček a příspěvků do mezinárodních organizací. V rámci technické (expertní) pomoci byly zřízeny konkrétní programy, pomocí kterých je zahraniční pomoc v subsaharské Africe poskytována.

- Mezi hlavní programy technické spolupráce patří takzvaný Techno-Economic Approach for Africa-India Movement (TEAM-9) a vládní Program indické technické a ekonomické spolupráce (ITEC). V rámci programu ITEC funguje samostatný program Indian Council for Cultural Relations (ICCR) prostřednictvím kterého jsou poskytována studijním stipendia.

Každý z programů zahrnuje různé modality zahraniční pomoci. V rámci iniciativy TEAM-9 a úvěrových projektů je zahraniční pomoc poskytována prostřednictvím technické podpory, program ITEC zahraniční pomoc poskytuje formou technické spolupráce, školení, projektů, stipendií (které poskytuje konkrétně program ICCR), studijních cest a humanitární pomoci. S odkazem na relativně kvalitní vzdělávací systém a rozvinutý sektor informačních technologií, se Indie snaží předávání svého know-how zaměřit právě na tyto oblasti. Kromě vzdělávání informačních a komunikačních technologií se indická pomoc soustřeďuje také na zdravotnictví, podporu průmyslu, budování fyzické infrastruktury, zemědělství a rozvoj venkova. Výběr sektorů indické pomoci je téměř totožný s Čínou a je odrazem dlouholeté rivality mezi těmito dvěma regionálními mocnostmi. Teritoriální alokace zdrojů závidí především na ekonomické a politické významnosti recipientských zemí z pohledu Indie. Poskytování úvěrů je navíc vázáno na nákup zboží a služeb od domácích (indických) producentů, ani v tomto ohledu se přístup Indie neliší od obdobné čínské praxe.

Problematická dostupnost a kvalita dat o indické zahraniční pomoci (spočívající v neexistenci centralizované agentury zodpovídající za indickou zahraniční pomoc a ve faktu, že Indie neposkytuje informace o své zahraniční pomoci do statistických databází OECD), se ukázala být významným limitujícím faktorem pro podrobnější vyhodnocení indické

zahraniční pomoci v subsaharské Africe. Kvůli nedostatku dat vztažených k jednotlivým zemím subsaharské Afriky, nebylo možné zpracovat zamýšlenou prostorovou analýzu distribuce indické zahraniční pomoci v rámci zemí subsaharské Afriky. Z důvodu absence ucelených a hodnověrných dat o indické zahraniční pomoci je těžké adekvátně zhodnotit skutečný dopad nástrojů indické zahraniční pomoci na rozvoj v Africe. Proto tato oblast zůstává výzvou pro další výzkum.

Seznam literatury

ACBF. 2017. [online]. *Dostupné z:* <https://www.acbf-pact.org/who-we-are>. [cit. 2017-04-10]

AGRAWAL, S. 2007. Emerging Donors in International Development Assistance: The India case. *Partnership & Business Development Division*.

ALDEN, C. 2007. *China in Africa*. London. Zed Books.

BHATTACHARYA, S. 2010. Engaging Africa: India's interests in the African continent, past and present. 63-76. In: Cheru F., Obi, C. (eds.) *The Rise of China and India in Africa- Challenges, opportunities and critical interventions*.

BIJOY, C. 2010. India: Transiting to a Global Donor. *ResearchGate*.

BRÄUTIGAM, D., KNACK, S. 2004. Foreign Aid, Institutions, and Governance in Sub Saharan Africa. *Economic Development and Cultural Change* 52 (2), 255-285.

DATABANK. 2017. Poverty and Equity Database [online]. *Dostupné z:* <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=poverty-and-equity-database>. [cit. 2017-04-10]

DREHER, A., NUNNENKAMP, P., THIELE, R. 2011. Are 'New' Donors Different? Comparing the Allocation of Bilateral Aid Between nonDAC and DAC Donor Countries. *Centre for European, Governance and Economic Development Research* 96.

GRANT MAKORERA, C., LUCEY, A., SCHOEMAN, M. 2015. India-Africa relations The role of the private sector. *Institute for Security Studies* 285.

G-NEXID. 2017. [online]. *Dostupné z:* <https://gnexid.com/>. [cit. 2017-04-10]

CHERU, F., OBI, C. (eds.) 2010. The Rise of China and India in Africa- Challenges, opportunities and critical interventions. *Introduction – Africa in the twenty-first century: strategic and development challenges*, 1-12.

CHINESE GOVERNMENT'S OFFICIAL WEB PORTAL. 2011. China's Foreign Aid: Financial Resources for Foreign Aid [online]. *Dostupné z:* http://english.gov.cn/official/2011-04/21/content_1849913_4.htm. [cit. 2017-04-10]

ITEC. 2017. About ITEC [online]. Dostupné z: <https://www.itecgoi.in/about.php>.
[cit. 2017-04-10]

KRAGELUND, P. 2008. The return of Non-DAC donors to Africa: New prospects for African development? *Development Policy Review* 26 (5), 555-584.

KRAGELUND, P. 2010. The Potential Role of Non- Traditional Donors ' Aid in Africa. *ICTSD Programme Programme on Competitiveness and Sustainable Development* 11.

MAWDSLEY, E. 2015. The Elephant in the Corner? Reviewing India-Africa Relations in the New Millennium. *Geography Compass* 4/2, 81-93.

McCORMICK, D. 2008. China & India as Africa's New Donors: The Impact of Aid on Development. *Review of African Political Economy* 115, 73-92.

MEA. 2015. Ministry of External Affairs. *Third India-Africa Forum Summit 29 October 2015*.

MEA. 2016. Ministry of External Affairs. *Annual Report 2015-16*. New Delhi, India.

MEA. 2017. Ministry of External Affairs: Development Partnership Administration [online]. Dostupné z: <http://www.mea.gov.in/development-partnership-administration.htm>.
[cit. 2017-04-10]

MODI, R. 2010. The role of India's private sector in the health and agricultural sectors of Africa. 120-131. In: Cheru, F., Obi, C. (eds.) *The Rise of China and India in Africa- Challenges, opportunities and critical interventions*.

NAIDU, S. 2010. India's African relations: in the shadow of China? 34-52 In: Cheru, F., Obi, C. (eds.) *The Rise of China and India in Africa- Challenges, opportunities and critical interventions*.

OECD. 2008. The Development Effectiveness of Untied Aid (1): Evaluation of Paris Declaration. *Evaluation of the Paris Declaration*.

OECD.Stat. 2017. [online]. Dostupné z: <http://stats.oecd.org/>. [cit. 2017-04-10]

PAUL, A. 2012. Indian Foreign Direct Investment in Africa. *CUTS International* 1.

PAULO, S., Reisen, H. 2010. Eastern Donors and Western Soft Law : Towards a DAC Donor Peer Review of China and India ? *Development Policy Review* 28 (5), 535-552.

SINHA, P. 2010. Indian development cooperation with Africa. 77-96. In: Cheru, F., Obi, C. (eds.) *The Rise of China and India in Africa- Challenges, opportunities and critical interventions*.

SINOPSIS. 2017. Jedna Čína [online]. *Dostupné z: <https://sinopsis.cz/sinopsis/jedna-cina/>*. [cit. 2017-04-10]

TAYLOR, I. 2006. China and Africa. Engagement and compromise.

TAYLOR, I. 2012. India's rise in Africa. *International Affairs* 88, 779–798.

THE COMMONWEALTH. 2017. Member countries [online]. *Dostupné z: <http://thecommonwealth.org/member-countries>*. [cit. 2017-04-10]

WALZ, J., RAMACHANDRAN, V. 2010. Brave New World: A Literature Review of Emerging Donors and the Changing Nature of Foreign Assistance. *Center for Global Development*. 273.

WORLD BANK. 2015. Gross domestic product 2015.

WORLD BANK. 2017a. Population living in slums, (% of urban population) [online]. *Dostupné z: http://data.worldbank.org/indicator/EN.POP.SLUM.UR.ZS?locations=IN&year_high_desc=false*. [cit. 2017-04-10]

WORLD BANK. 2017b. GINI Index [online]. *Dostupné z: http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI?locations=IN&year_low_desc=false*. [cit. 2017-04-10]

WORLD BANK. 2017c. GDP (current US\$) [online]. *Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=IN>*. [cit. 2017-04-10]

ZÁHOŘÍK, J. 2010. *Subsaharská Afrika a světové mocnosti v éře globalizace*. Praha, NLN – Nakladatelství Lidové noviny